

també apareix aplicat a localitats considerables. «... Lo loc hon nós havem rebut més de dan --- la *vila* de Fraga, hon à grans gens e bons guerrers; e si nós podem aver primerament aquela *vila*, per nient aurem puys tota l'altra encontrada --- Lo rey --- asetjà la *vila*; e --- tots los sarayns de tota l'encontrada --- van ferir en la host --- e mentre que la batala era molt gran --- aquels de la *vila* comensaren a exir, qui foren grans gens e --- foren desbaratats los crestians ---», Desclot (fets de 1134, § 2, NCL. II, 12.2ss.); «si frare va per ciutat o per castel o per *vila* ---», trad. cat. (cf. segle XIII) d'una ordenació dels Templers redactada en ll. el 1204 (MiretS, *TempIIS*, 546).

«—Déus donn vida a --- Frederic III, senyor de Sicilia ---!—. E tantost levaren-se tots los barons e feren-li --- homenatge, e puis tots los cavallers e ciutadans e hòmens de *viles*; e --- ab gran benedició reebé la corona», Muntaner (fets de 1295, § 185, Casac. v, 69.15). *Fer vila* 'passejar-se per la ciutat o vila': «Tant volenter finestregren / quant passen los cavallers / --- / Juguen moltes a les taules / o bé juguen als naïps; / si <passegueu o> *fan vila* / fan-vos dels braços cundesc / e ls fermen sobre lurs flancs, / e a tothom fan ullada / ---», Eiximenis, poema juvenil prosificat en el *L. de les Dones*, § 54 (*EntreDL* I, 171, v. 50); «E lo --- bañe cavalcà fora lo portal major de la dita Casa de la Ciutat, per *fer vila*, acompanyat de algunes notables persones, a cavall» Bna. 1448 (*Ardits* II, 58); «Hi ha molts a qui no plau molt treballar, ans *fan vila* tots jorns, estant ociosos», Eiximenis (*Regiment*, NCL., 21).

En la història de la nostra llengua escrita *vila* apareix convertit des del principi en la denominació d'una entitat urbana més o menys gran. I pertot en la forma *vila*, amb *-l-*, fins a l'extrem N. del territori, fins a les Illes (Eiv. inclosa: «*vila*: ciutat, població», Pérez Cabrero), i fins al Sud en general com a ben distint de *ciutat*: en el Migjorn val., MGadea distingeix també entre la «*vila*» de Torrent, p. ex. (*T. del Xè* II, p. 146) i la «ciutat» d'Alcoi (p. 145). Una manifestació particular n'és la designació de la residència de l'administració municipal com *Casa de la Vila* (colloquialment abreujat en *Ca la Vila* o almenys *Casa la Vila*), aplicable a quasi totes les poblacions amb municipi (només Bna., Val., Palma i alguna altra de les més grosses se n'exceptuen, a la *Ciutat* etc.). Comú també a tot el territori: *káza la vila* a Elx (1963), *ka la bila* Tor de Vall Ferrera (1932, poble petit a la ratlla de França i Andorra, que mai no va passar de 100 habitants, i llavors en tenia menys).

Fou bastant repetit en tot el domini el cas del cap d'una marca, en què el genèric *Vila* fa concurrència al nom de lloc de la capital, usurpant-li quasi el paper de nom propi: *La Vila* per a la gent de tota Cerdanya (baixa, central i alta) és Puigcerdà (nom que familiarment és gairebé inoït), *La Vila* a Eivissa és la ciutat capital d'aquest nom, abans passava el mateix amb Perpinyà, n'hi ha d'altres casos en altres comarques, i en particular a la Marina d'Alacant és general dir només *La Vila* com a designació de la *Vila Joiosa*.

En llatí *villa* designava una masia al mig del camp, com a màxim un 'mas', una pagedia: recordem les cartes familiars de Ciceró, en què el patriic es compra una *villa* vora mar, enllaminat per les nombroses barques de pescadors que hi treuen, a vendre-li pesca encara salobre; i la immortal melangia de Virgili: «et iam summa procul *villarum* culmina fumant / maioresque cadunt altis de montibus umbrae» I EN LES *MASIES*, AL LLUNY, DE FUM LES TEULADES PLENES, / JA CAUEN, MÉS I MÉS GRANS, LES OMBRES D'ALTES CARENES.

Dels temps remots en què vi(L)LA en el domini català tingué el significat llatí, només ens en queden rastres toponòmics, més esporàdics que altra cosa, si bé curiosos. *La Vila* és un mas tot sol al mig de la muntanya en el terme de Besora, damunt Sant Quitze; el d'una altra prop de St. Bernabé de Tenes en les valls de la Parròquia de Ripoll (1954); el caràcter fòssil se'n posa de relleu per la manca d'article, en algun cas: *Serra de Vila* és la muntanya més alta i deserta immediata al S. del poblet de Lluçà (alt Lluçanès), 1964, on avui ni tan sols queda ja el mas, perdut, que li donà nom.

A l'alta Ribagorça *Les Viles* del Turbó són la denominació de tres llogarets insignificants, de dues a sis cases cada un (el central, que porta per si sol el nom de *La Vila* no és pas el més gran, 1957). D'altra banda hi ha fets toponomàstics que comproven la llunyana antiguitat del canvi de sentit 'mas' → 'població, llogaret'. Certament molts dels noms propis de poblacions de tot el domini, compostos de *VILLA*, com *Vilanova*, *Vila-seca*, *Vilatenim*, *Vilacolum* degueren ja començar designant una població de moltes cases, amb nom aviat soldat dels dos components.

De la gran antiguitat de la data de la soldadura en alguns casos en dóna un curiós testimoni lingüístic el fet bastant repetit que la *V-* inicial se n'esborrés per dissimilació: *La Febró(r)* és les muntanyes de Prades fou abans *Ilafebrror*, amb pèrdua de la *v-* de *VILLA FABRORUM* 'vila dels fusters, dels explotadors de fusta', dissimilada davant l'altra labial *-f-* tal com en *ivaç* / *viat(z)* / *aviat* *VIVACIUS*, o *vianda* < *VIVANDA*; cas que es repeteix en altres diversos casos, que no exhauriré si cito *La Falgó* *VILLA FALCONUM* 'vila dels falcons', antic despoblat en el baix Vallespir (terme de Sant Joan la Cella, 1959), *La Forcarà* a la Baixa Cerdanya *VILLA FULKRAMNI*.

Per altra banda, la força invasora que al mot *vila* li conferia el gran nombre de noms en *Vila-* va fer que en bastants casos valencians antics noms àrabs en *Vin-* (àrab *Ibn* 'fill de') es tornessin *Vila-*: *Vila-famés* < *Vinafamés* (amb *-l-* provocada alhora per la dissimilació de nasals) *Iben al-Ĥamis*, *Vilamalefa* < *Iben al-Maliĥa* (pròpiament 'fill de la formosa', a poca distància de la forma més romanitzada *Vilafermosa*). *Vilamarxant* < *Iben al-marġāni*, 'el (poble) de les dues marjals'.

Com vaig explicar en l'article de 1958 (reproduït en *LleuresC*, 260-61) i en molts altres llocs, i com havia ja indicat M-Lübke, la *-ll-* doble llatina es reduïa a *-l-* simple per compensació quantitativa, darrere vocal